

Kreativ forskning

Månedsbrev 10 2012

I oppløpet til finanskrisen glemte man å beskrive det man så. I stedet nøyde man seg med å finpusse teoritunge modeller der aktørene er rasjonelle, informasjonen god og beslutningene av en slik karakter at ingen angrer på noe etterpå.

Arne Jon Isachsen

Centre for Monetary
Economics (CME)

Forskning innebærer systematisk arbeid i forsøket på å skaffe seg ny kunnskap. Den deduktive metoden tar utgangspunkt i noen aksiomer om hvordan tingene henger sammen, og noen forutsetninger om hvordan aktørene oppfører seg. Med aksiomer og forutsetninger på plass følger konklusjonene. Det er snakk om en ren eksersis i logikk.

Den induktive metode starter uten noen bastant teori. Poenget er nitidige å observere det man er oppatt av. Hva er det egentlig som foregår? Og kan jeg utvikle en teori som kan forklare det?

Den deduktive metoden

John Mearsheimer heter en mann. Han er professor i statsvitenskap ved Chicago University og regnes blant haukene i amerikansk akademia. Etter hans vurdering synes en militær konfrontasjon mellom Kina og USA uunngåelig. Dette er dramatisk. Vel, egentlig er det ikke så dramatisk. Konklusjonen følger logisk av historien Mearsheimer forteller – eller av måten han setter sin modell opp på. Om jeg hadde hatt noe med amerikansk forsvarspolitikke å gjøre og i første omgang ble skremt av professor Mearsheimers historie, ville jeg gått hans fem forutsetninger nøyere etter i sømmene. Er det noe USA kan gjøre som underminerer en eller flere av disse forutsetningene, slik at konklusjonen om en militær konfrontasjon mister gyldighet? Det er det.

Poenget i vår sammenheng er ikke å studere amerikansk forsvarspolitikke, men å peke på at den deduktive metoden for etablering av ny kunnskap ikke er noe annet enn en eksersis i logikk. Konklusjonen ligger innbakt i forutsetningene som gjøres.

Den induktive metoden

For å vinne ny innsikt i virkelighetens verden er det behov for å se grundig på det fenomenet man er opptatt av. Induksjon kalles det å forsøke å forstå ting på grunnlag av nøye observasjoner. Bare å beskrive det man ser kan være vanskelig nok. Biologer er flinkere enn økonomer her.

Ikke bare å observere, kreativitet er også viktig – at man evner å se mønstre og sammenhenger som kan danne grunnlag for gode hypoteser. Den deduktivt dyktige har kanskje mindre anlegg for slikt. Om én forsker er nysgjerrig og samtidig god på å observere verden rundt seg, mens en annen har sin styrke i å utlede logiske konsekvenser av en oppsatt hypotese, er det duket for et fruktbart samarbeid.

Økonomer burde bruke mer tid på gode hypoteser

I økonomifaget vil en god hypotese eller modell ta høyde for de institusjoner, normer og holdninger som gjelder for den tid og det sted dataene er hentet fra. Tidløse lover som fysikken kan glede seg over, er det ikke tilbud på i økonomi.

Økonomer bruker gjennomgående for liten tid på induksjon og for mye tid på deduksjon. Derfor blir modellene de lager ofte så sterile og uinteressant, uten kontakt med virkeligheten. Psykologer er ofte flinkere. Arbeidsmetoden til de to meget suksessrike

“Tidløse lover som fysikken kan glede seg over, er det ikke tilbud på i økonomi.”

psykologene Amos Tversky og Daniel Kahneman beskriver den ene av dem slik:

”Vi fant raskt frem til en måte å arbeide på som vi holdt fast på i mange år. Forskningen vår var en samtale, der vi fant på spørsmål og analyserte de intuitive svarene våre sammen. Hvert spørsmål var et lite eksperiment, og i løpet av én dag gjennomførte vi mange eksperimenter. Vi lette ikke etter det korrekte svaret ... Målet var å identifisere og analysere det intuitive svaret ...”

En slik måte å arbeide på legger vekt på induksjon, på det å observere. I tillegg bruker de seg selv som kilde til innsikt. Introspeksjon kalles det. Jeg tror det er en undervurdert kilde til gode hypoteser i økonomifaget. Atferden til de aktørene jeg modellerer, ligner den på min?

Strengt krav til form kan sperre for kreativitet

Om artikkelen man skriver på skal ha sjanse til å komme på trykk i et vitenskapelig økonomisk tidsskrift med godt renommé, må strenge krav til en rigorøs og konsistent fremstilling innfris. Men dermed kan kreativiteten hemmes. Alt må sys over samme lest. Og nysgjerrighet må vike for form.

Professor Robert Solow ved MIT fremholder hvor lett det er å undervurdere betydningen av ”nøye observasjoner og skarpsindige generaliseringer”. Og legger til at det er ”... mye som taler for at man bør se meget nøye på den biten av virkeligheten man er opptatt av, og ganske enkelt spørre; hva er det som foregår her?”

Nettopp det glemte man i oppløpet til finanskrisen, å stirre realitetene dypt inn i øynene, beskrive det man så, i et forsøk på å forstå hva som foregikk. I stedet nøyde man seg med å finpusse teoritunge, men akk så lite

anvendelige modeller der aktørene er rasjonelle, informasjonen god og beslutningene av en slik karakter at ingen angrer på noe etterpå.

Økonomisk historie er viktig ...

Økonomer som i hovedsak har sin akademiske trening i teori med generelle likevektsmodeller i sentrum, mangler ofte sammenligningsgrunnlag. Var det paralleller til krisen som startet i USA i oktober 1929, til situasjonen sommeren 2007? Hva diskuterte man som virkemidler den gang? Den som har trening i og kunnskap om økonomisk historie, kan lettere se nyanser i virkeligheten her og nå. Det blir lettere å finne frem til gode hypoteser.

Hyman Minsky (1919-1996) skrev mye om finanskriser. Han mente det var et nært samband mellom realøkonomi og hva som foregikk i bank- og finansvesen. Men det han skrev og sa brydde økonomer seg lite om. Bortsett fra sanner som Charles Kindleberger, professor ved MIT han også, som skrev en bok om finanskriser basert på Minskys teori.

... og det er det å lure på ting også

Charles P. Kindleberger observerte, lurte på ting og fortalte sine historier. På jakt etter selv å lære noe snarere enn å følge en systematisk agenda for sin forskning. Men han var også skeptisk til dem som mente seg å vite. Professor Robert Solow sier i forordet til en bok av Kindleberger, at han vurderte det slik at det å tviholde på rigide oppfatninger til tross for klare bevis om at tingene ikke forholdt seg slik, ”var en farlig form for irrasjonalitet, særlig når den var fremtredende hos folk med makt.”

Det er både trist og bekymringsfylt at en person med Kindlebergers tilnærming

kanskje ikke ville fått fast stilling ved et topp universitet i våre dager. Den type forskning han bedrev, blir ikke estimert nå for tiden, ville vel Hamsun sagt.

Stille før stormen

Minsky ble underkjent ikke fordi han sa det han sa. Men på grunn av måten han sa det på. Tiden hadde gått fra verbale resonnementer. Det var trist. For Minskys innsikt ville gitt en bedre forståelse i forkant av finanskrisen. Som kanskje dermed ville ha blitt mindre alvorlig. I etterkant, når krisen først var et faktum, ville bedre skoloring i tidligere tiders kriser neppe vært noen ulempe. Virkningene av finanskrisen vil den vestlige verden slite med i mange år til.

Et sentralt element hos Minsky er at ubalanser lett bygger seg opp i gode tider, når kreditten flyter fritt og rentene er lave. Selve begrepet "The Great Moderation" som bl.a. Ben Bernanke, sjefen for den amerikanske sentralbanken, allerede i 2004 hadde på blokken som tema for forskning, ville ringt en bjelle hos Minsky. Når noe har gått bra lenge, og svingninger i økonomien er moderate, kan man frykte uro rundt neste sving. Om Minsky hadde levd og skulle annonsert et stort forskningsprosjekt i 2004, hadde han kanskje kalt det "Stille før Stormen"?

24. oktober 2012

Home Page: <http://home.bi.no/fag87025/>